

**QISHLOQ VA SUV XO'JALIGIDA ELEKTR TA'MINOTI FANINI
O'QITISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.32.95.071>

Mirzaev Sanjar Olimovich,

*Toshkent irrigasiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari
institutining Buxoro filiali*

Annotatsiya: maqolada qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitishning didaktik tamoyillarini belgilashga doir asoslar yoritilgan bo'lib, mazkur fanning o'ziga xosligini inobatga olib o'qitish tamoyillari ilmiy jihatdan tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fani, didaktik tamoyillar, ilmiylik, izchillik, aqliy va hissiy birlik, predmetga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan, faollik, hayot bilan bo'liqlik tamoyili.

**ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПРЕПОДАВАНИЯ
ДИСЦИПЛИНЫ ЭЛЕКТРОСНАБЖЕНИЕ В СЕЛЬСКОМ И
ВОДНОМ ХОЗЯЙСТВЕ**

Мирзаев Санжар Олимович,

*Бухарский филиал Ташкентского института инженеров ирригации и
механизации сельского хозяйства*

Аннотация: В статье описаны основы для определения дидактических принципов преподавания предмета «Электроснабжение в сельском и водном хозяйстве», а также научно изучены принципы преподавания с учетом специфики предмета.

Ключевые слова: наука об электроснабжении в сельском хозяйстве и водном хозяйстве, дидактические принципы, научность, системный, принцип единства рационального и эмоционального, предметно-ориентированность, личностно-ориентированность, активность, принцип связи с жизнью.

**DIDACTICAL PRINCIPLES OF TEACHING THE DISCIPLINE
ELECTRIC SUPPLY IN AGRICULTURE AND WATER INDUSTRY**

Mirzaev Sanzhar Olimovich

*Bukhara branch of the Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural
Mechanization Engineers*

Annotation: The article describes the foundations for determining the didactic principles of teaching the subject «Electricity supply in agriculture and water management», and also scientifically studied the principles of teaching, taking into account the specifics of the subject.

Key words: science of electricity supply in agriculture and water management, didactic principles, scientific approach, systemic, the principle of the unity of the rational and the emotional, subject-oriented, personality-oriented, activity, the principle of connection with life.

Oliy o'quv yurtlarida yetuk mutaxassislarni tayyorlashda didaktikaning umumiy tamoyillariga tayaniladi. Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanining didaktik tamoyillari o'quv-tarbiya jarayonlarining tashkiliy-pedagogik soslariga qo'yiladigan ijtimoiy talablarni, uni boshqarishda rioya qilinadigan meyorlar sifatida amal qiladi.

Fikrimizcha, qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanining tamoyillarini belgilashda quyidagilarga asoslanadi:

1) qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fani oldida jamiyat ehtiyoji va talablaridan kelib chiqqan maqsad va vazifalarni amalga oshirishi yo'llari;

2) qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish qonuniyatlari;

3) ta'lim muassasalarida qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitishning didaktik-metodik shart-sharoitlari.

“Didaktika” darsligi mualliflari (O.Roziqov va boshqalar) ning yozishlaricha “Prinsiplar umumdidaktik kategoriyalar bo'lib, ular ta'limning barcha turlari (individlar, guruh, umumsinf), darajalari (boshlang'ich, o'rta, professional, oliy), subyektlari (o'qituvchilar, o'quvchilar kollektivi) o'quv-tarbiya jarayonlarining hamma komponentlari (ta'limning maqsadi, vazifasi, vositasi, mazmuni, metodlari, tashkiliy shakllari, natijalari)ga daxldor umumiy qoidalardir” .

Demak, tamoyillar jamiyat ehtiyoj va talablari asosida fanning maqsadi, vazifalariga, o'qitish qonunlariga, fanlarni o'qitishning didaktik-metodik shart-sharoitlariga va nihoyat umumdidaktik kategoriya sifatlariga ta'limning turlariga, darajalariga, subyektlariga, o'quv-tarbiya jarayonining komponentlariga daxldor qoidalar ekan, qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish metodikasini o'rgatishda ularga avval yaqin zaruriy holat hisoblanadi hamda oliy ta'limda ushbu fanni o'rgatuvchilarni barcha-barchasi bu tamoyillarni bilishlari lozim degan xulosa qilib chiqadi.

Didaktikaning asosiy muammolari quyidagilardan iborat: o'quv jarayonining qonuniyatlarini ochib berish, ta'lim mazmunini aniqlash, o'qitishning eng samarali usullari va tashkil etish.

Har bir fan, jumladan qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fani o'ziga xos xususiyatlar, o'ziga xos metodlar va o'qitishning tashkiliy shakllarini talab qiladi.

So'nggi yillarda nafaqat talabalarni o'qitish va tarbiyalash, balki ularning rivojlanishiga ham alohida e'tibor qaratilmoqda, shuning uchun qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish jarayonida talabalarning kasbiy rivojlanishlarini ham tarkib toptirishga xizmat qilishi zarurdir.

Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish metodikasi vazifasi uchta savolga javob topishdir: nima uchun o'qitish, nimani o'qitish va qanday qilib o'qitish.

Birinchi savolga javob o'quv maqsadlarini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Ma'lumki, oliy ta'lim muassasalari ijtimoiy buyurtmani bajaradilar. Bu shuni anglatadiki, qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fani maqsadlari jamiyat ehtiyojlari bilan belgilanadi. Jamiyatning rivojlanishi ta'lim maqsadlarining o'zgarishiga olib keladi. Uning mazmuni (nimani o'rgatish kerak) bevosita ta'lim maqsadlariga bog'liq. Masalan, agar maqsad talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish bo'lsa, u holda qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanining mazmuni mafkuraviy xarakterdagi materialni o'z ichiga olishi kerak; agar maqsad ilmiy -texnik taraqqiyotning asosiy yo'nalishlari haqida talabalarning fikrlarini shakllantirish bo'lsa, u holda tegishli material bu darsga kiritilishi kerak.

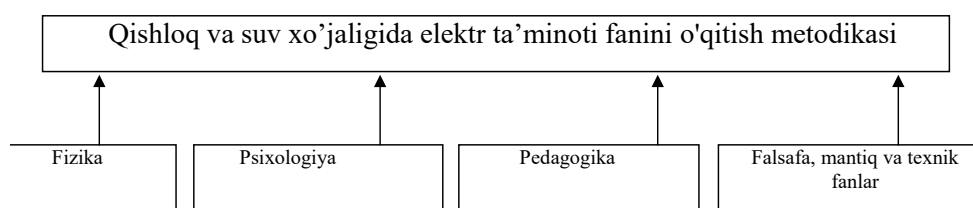
Vaqt o'tishi bilan oliy ta'limning maqsadlari o'zgarishi bilan qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanining mazmuni ham o'zgarimoqda. Bundan tashqari, bu kursning mazmuniga fanning rivojlanish darajasi, talabalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari, axborot muhitining rivojlanish darajasi ta'sir qiladi, bu esa talabalarga norasmiy ta'lim olish imkonini beradi.

Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini qanday o'rgatish kerakligi haqidagi savolga javob uchun biz o'quv maqsadlari uchun ham, uning mazmuniga ham bog'liq bo'lgan o'quv metodlari, vositalari va tashkiliy shakllarini tanlaymiz. Masalan, agar maqsad o'quvchilarning eksperimental ko'nikmalarini shakllantirish bo'lsa, u holda dars mazmuni tegishli eksperimental ishlarni o'z ichiga olishi, o'qitishning tadqiqot usuli, muayyan o'quv qurollari (asboblar, bosma nashrlar) va o'quv faoliyatini tashkil etishning individual shakli bo'lishi kerak. Ta'lim usullari, vositalari va shakllariga psixologik va pedagogik fanlarning, fizika va texnikaning rivojlanish darajasi ham ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, o'qitishning maqsadlari, mazmuni, usullari, shakllari va vositalari pedagogik faoliyat strategiyasini belgilab, o'qitish maqsadlari yetakchi rol o'ynaydigan metodik tizimni tashkil qiladi.

Ta'lim metodlari, vositalari va shakllari o'zaro bog'liqlikda o'qitish texnologiyasini tashkil qiladi. Hozirgi vaqtda «pedagogik texnologiya» tushunchasining turli xil ta'riflari mavjud. Akademik B.T.Lixachyov pedagogik texnologiya orqali o'qitish shakllari, metodlari, usullari, vositalarining maxsus to'plami va tartibini belgilaydigan psixologik va pedagogik munosabatlar majmui deb ta'riflagan. Muayyan pedagogik muammolarni hal qilish uchun o'qitishning turli usullari, vositalari va shakllarining kombinatsiyasi tegishli pedagogik texnologiyalardir.

Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish metodikasi boshqa fanlar bilan, birinchi navbatda, pedagogika, psixologiya, fizika bilan chambarchas bog'liq (1 -rasm). Bu fanlar bilan bog'liqlik elektr ta'minoti fanining mazmunida ham, ta'lim usullari, vositalari va shakllarida namoyon bo'ladi. Shunday qilib, fizikaning rivojlanishi yarimo'tkazgichlarning fizik asoslari, maxsus nisbiylik nazariyasi elementlari va boshqalar elektr ta'minoti asoslari kursining dasturiga kiritilganligiga olib keldi.

1-rasm

Ta'lim psixologiyasining rivojlanishi, yangi psixologik tushuncha va nazariyalarning yaratilishi, xususan, aqliy harakatlarning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasi (L.S. Vigotskiy, P.Ya.Galperin, N.F.Talyzina), rivojlantiruvchi ta'lim nazariyasi (L.V.Zankov, D. Elkonin), nazariy umumlashtirish tushunchasi (V.V.Davydov) asosida elektr ta'minoti fanini o'qitish texnologiyalarini ishlab chiqish zaruriyati vujudga keldi.

Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish falsafa, mantiq va texnika fanlari bilan ham bog'liq. Texnologiyaning rivojlanishi yangi o'quv-uslubiy vositalarini yaratilishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida ularni o'quv jarayonida qo'llash metodikasini ishlab chiqishni talab qiladi.

Metodik tayyorgarlik va umuman o'qitish tamoyillarini bilish o'qituvchining o'quv jarayonini amalga oshirish samaradorligining asosidir.

Xususan, pedagogik tayyorgarliksiz talabalarga individual yondashuvning samaradorligi masalasini hal qilib bo'lmaydi. Talabalar orasida har doim tayyorgarlik darajasi, qobiliyati va umuman individual fazilatlarini jihatidan juda farq qiladi. Xuddi shu ma'ruza usuli bilan, ba'zilar materialni yaxshi o'zlashtiradilar, boshqalari yetarli darajada o'zlashtirmaydilar, ayrimlari esa tushunmasligi mumkin. Pedagogik jarayonda vazifalar, mazmun, shakl va usullarning tabiiy aloqasi uzviy mantiqiy zanjirni tashkil qiladi. O'qituvchining ta'lim jarayonining tarkibiy qismlarini o'zaro bog'lanishida eng oqilona variantni tanlash qobiliyati yakuniy natijaga erishish uchun asosdir.

Shunday qilib, oliy ta'limi tizimida qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, nafaqat maqsad va vazifalar nuqtai nazaridan, balki o'qitish tamoyillari asosida ham ko'rib chiqishni talab qiladi.

Xo'sh tamoyil nima? Uning mazmun-mohiyati nimadan iborat? qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish prinsiplariga nimalar kiradi?

“O'zbek tilining izohli lug'atiga bu iboralarga berilgan izohlarga qaratamiz. “Prinsip [lot. principium-asos, negiz; ibtido] . Biror nazariya, ta'limot, dunyoqarash, va sh.k.ning dastlabki asosiy qonun qoidasi; faoliyat uchun asos qilib olinadigan bosh g'oya, qonun-qoida”.

“Tamoyil [ar.-tebranish, chayqalish; o'zgarib turish; o'zgaruvchanlik; moyillik] 1. Mayl, moyillik 2. Biror sohada tartib qoida, tusini olgan narsa, tadrijiy yo'nalish”.

“Didaktika” o'quv qo'llanmasida qayd etilishicha “Prinsip-rahbar g'oya asosiy qoida, xulqqa nisbatan asosiy talab” .

Shuningdek, N. Saidahmedovning “Yangi pedagogik texnologiyalar” risolasida prinsip tushunchasiga shunday ta'rif beradiki; “Prinsip- lotincha “principium” so'zidanolingan bo'lib asos, dastlabki xolat, boshqaruvchi g'oya, umumlashtirilgan talab kabi ma'nolarni anlatadi”.

Biz oliy ta'limda qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish tamoyillari deganda mazkur fanlarni o'qitish jarayonlarini tashkil etishi va amalga oshirishda o'quv tarbiya mazmunini, shakllari, metodlarini tanlanishini begilaydigan dastlabki holatni, umumiy qoidalarni va talablarni tushunamiz.

Tamoyillarda ta'lim beruvchi va ta'lim o'rganuvchiga o'qitish jarayonida rioya qilishi lozim bo'lgan talablar mujassamlashgan. Bu masalalar tanlangan

o'quv mavzusining mazmunidan kelib chiqib qo'llaniladigan faoliyatning shakli, yo'l-yo'riqlari, vositalarini pedagogik jihatdan to'g'ri tanlanishini belgilaydi hamda ta'lim-tarbiya muvaffaqiyatni ta'minlaydi. Zero, metodika o'quv predmetining tamoyillari ilmiy-amaliy dunyoqarashni, ma'naviy-axloqiylikni, mazmunli hamda oqilona ehtiyojlarni shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyatni nazarda tutadi va yo'lga qo'yadi.

Ilmiylik tamoyili. Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitish ilmiylik tamoyiliga asoslanadi. Har qanday ma'lumot ilmiy asosga ega bo'lsagina taraqqiyotga hissa qo'sha oladi. Zero, ilmiy bilim bu tajribada sinalgan, fan, texnika rivojini ta'minlab, svilizatsiyaning ilgarilashga mos kelishini ifodalaydi. Ma'lumki, o'qitishning ilmiylik prinsipi "fan-o'quv predmeti" kesimida amalga oshadi. O'quv predmeti fan asoslab bergan ma'lumotlar asosida ko'riladi. Bunda ilmiy bilimlar borliqdagi qonuniyatlarni o'zlashtirish, nazariy ma'lumotlarni anglash sari olib boradi. Chunki, ta'lim muassasalarida o'qitiladigan har bir o'quv predmeti, jumladan qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti o'quv predmeti ham o'ziga taaluqli bo'lgan fanning umumiy asoslaridan iborat bo'lgan. Bunda fanda tushuncha va kategoriyalarning ko'pligi, mazmunan boyligi, qo'llanish doirasining kengligi bilan o'quv predmetidan yuqori turadi. O'quv predmeti esa ta'lim oluvchilarning yosh xususiyatlarini, real o'quv imkoniyatlarini, qiziqishlari asosida yaratildi. Shuning uchun o'quv predmetlaridagi ma'lumotlar ham ilmiylik prinsiplariga asoslangan deb aytish mumkin. Ilmiylik prinsipida, ilmiy bilimlar, fan asoslarini egallash jarayonida ta'lim oluvchilarga aqliy qobiliyat, ijodiy tafakkur rivojlanadi, ilmiy dunyoqarash tarkib topa boradi. Ilmiy xarakter printsipi o'rganilayotgan o'quv materialining elektrotexnika fanining zamonaviy yutuqlariga mos kelishini, ob'ektiv ilmiy faktlarga, nazariyalarga, qonunlarga zid kelmasligini talab qiladi. Elektrotexnika fanini o'qitishda ilmiy printsipga rioya qilish talabaga etkazilgan ma'lumot dalillarga asoslangan bo'lishi kerakligini bildiradi. Bunga tegishli tadqiqot usullarini tavsiflash orqali erishish mumkin.

Izchillik tamoyili o'quv materiali ma'lum bir ketma -ketlikda va mantiqiy izchillikda o'rganilishini nazarda tutadi, bu esa o'quv intizomining tizimli ko'rinishini beradi. Shu bilan birga, turli nazariyalar va tushunchalarning bir -biri bilan aloqasi ko'rsatiladi. Buning uchun o'quv dasturining mavzulari tuzilgan va tizimli bo'lishi kerak. O'rganiladigan material mantiqiy bo'limlar va mavzularga bo'linadi, keyin ular bilan ishlash tartibi va metodologiyasi o'rnatiladi, har bir mavzuda asosiy tushunchalar, g'oyalar ajratib ko'rsatiladi, dars materiallari tuziladi, nazariyalar va faktlar o'rtasida aloqa o'rnatiladi. Bir mavzudan ikkinchisiga, bir kursdan ikkinchi kursga ma'lum uzluksizlik va fanlararo bog'liqlik saqlanib qolishi kerak.

Aqliy va hissiy birlik tamoyili. Bu tamoyilga muvofiq, agar talabalar va talabalar ta'lim maqsadlari, berilgan mavzuni o'rganish zarurligi, uning shaxsiy yoki kasbiy ahamiyatini bilsalar va bilimga ongli ravishda qiziqish bildirsalar, o'qitish samarali bo'ladi. Shu bilan birga, texnik obyektlar va hodisalarga bevosita hissiy qiziqish elektrotexnikani o'rganishga eng kuchli rag'batdir. Bu tamoyilga muvofiq, fanni o'qitishni faqat talabalarning o'zlari uchun zarur va foydali ekanligiga ishonirishga asoslanadi. Boshqa tomondan, elektr ta'minoti

kursidan beixtiyor e'tiborni tortadigan faqat qiziqarli mavzularni tanlash noto'g'ri.

Predmetga va shaxsga yo'naltirilgan ta'limning birligi printsipi. Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fan sifatida boshqa fanlarga nisbatan o'ziga xos xususiyatlarga egadir. Bir tomondan, bu boshqa texnik va gumanitar fanlar kabi o'zining obyektiv predmet mazmuniga ega bo'lgan fandir. Shuning uchun uni alohida va xolis o'rganish kerak. Boshqa tomondan, bu fanning mavzusi har bir talaba uchun shaxsan ahamiyatlidir. Shuning uchun ular olgan bilimlarini o'zlariga havola qilish, o'z-o'zini tasdiqlash maqsadida uni amalda qo'llash zarurati tug'iladi. Bu borada yaxlitlik tamoyiliga rioya qilish elektr fanlari bo'yicha mavzuga va shaxsga yo'naltirilgan tarkibning zarur muvozanatini saqlashni anglatadi.

Nazariy va empirik bilimlarning birligi tamoyili. Bu tamoyil - aniq va mavhum birligining didaktik tamoyilini konkretlashtirish bo'lib, ushbu tamoyilga muvofiq, elektr ta'minoti fanini o'qitish, bir tomondan, nazariy g'oyalar tavsifi, ularning mantiqiy asoslari va ikkinchi tomondan, ularga asos bo'lgan aniq empirik faktlar, ularni ko'rsatadigan aniq misollarni optimal tarzda birlashtirishi kerak. Afsuski, ba'zida elektr ta'minoti darsliklarida, hatto ma'ruzalarda ham aniq faktlar va misollar bilan tasdiqlanmagan nazariy fikrlar haddan ziyod keng tarqalgan. Mazkur tamoyil "Fan-ta'lim-ishlab chiqarish" kesimida yo'lga qo'yilishini talab etadi. Shu bilan birga bu prinsip pedagogika fanlaridan o'zlashtirilgan bilimlarni shaxsiy qarashlari asosida voqelikdagi voqealarni tahlil qilishni nazarda tutadi. Bu esa bilimlarni hayotga tadbiiq etishda talablarning amaliy faoliyati mehnatini birlashtiradi hamda nazariy bilimni amaliy faoliyati uzviyligini ta'minlaydi.

Mavjudlik tamoyili ta'lim mazmuni va usullarini talabalarning individual xususiyatlari, ularning ta'limga nisbatan qiziqishlari, yosh xususiyatlariga va rivojlanish darajasiga bog'liqligini taqozo etadi. Bu tamoyilga muvofiq, oddiydan murakkabga, ma'lumdan noma'lumga o'tish kerak. Xuddi shu mazmun turli xil bilim va qiziqishlarga asoslangan holda o'qitilishi kerak: a) elektr ta'minoti yo'nalishida o'qiydigan talabalar; b) oliy ta'limda boshqa texnik mutaxassisliklar bo'yicha o'qiyotgan talabalar; v) o'rta maxsus o'quv yurtlari talabalari; d) umumiy ta'lim muassasalari o'quvchilari.

Ko'rgazmalilik tamoyili tushunishning eng muhim psixologik asosi bo'lgan ko'rgazmali (obrazli) va og'zaki mazmun birligini nazarda tutadi. Tasviriy obrazlar elektr ta'minoti fanini o'qitishda muhim ahamiyatga ega bo'lganligi sababli, bu tamoyilga muvofiq, axborotni ko'rgazmali taqdim etish va har xil ko'rgazmali ravishdan (og'zaki, ko'rgazmali, amaliy) foydalanish lozim. Ko'rgazmalilik tamoyili elektr ta'minoti fanini o'qitishda eng muhim hisoblanadi, bu yerda u vizualizatsiya tamoyili holatiga o'tadi. Ko'rgazmalilik (vizualizatsiya)ni amalga oshirish o'rganuvchiga taqdim etilgan axborotni yaxshiroq tushunish va eslab qolishga yordam beradi hamda miyaning murakkab narsani yaxlit sifatida idrok etish bo'yicha imkoniyatlarini kengaytirishga imkon beradi.

Faollik tamoyili bilimlarning samarali o'zlashtirilishi faol o'quv-biluv faoliyatida yuz berishi kerak. Ushbu tamoyilni amalga oshirish bilimlarga bo'lgan ehtiyojni shakllantirish, ta'limning dialogik shaklini rivojlantirish,

o'qitishda muammoli yondashuvni qo'llash, o'qitishning amaliy usullaridan foydalanish (o'quv tajribalari, test sinovlari, psixologik treninglar va boshqalar shaklida) yordamida amalga oshiriladi.

Hayot va amaliyot bilan bog'liqlik tamoyili elektr ta'minoti fanini o'qitish jarayonini amaliyot bilan bog'lab olib borish, darslar mavzusi bo'yicha hayotiy misollar, faktlardan keng foydalanish, ta'lim oluvchilarning o'rganayotgan bilimlarini turli hayotiy vaziyatlarda amalda qo'llay oladigan bo'lishlarini ta'minlab borishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бабиков М.А., Сергеев А.С., Комаров Н.С., Техника высоких напряжений, Госэнергоиздат, 2000, 245 с.
2. Бургсдорф В.В., Исследование грозозащиты энергосистем, «Электричество», 1998г, №2.
3. Davronov I.E., Jurayev B.T. Pedagogik va psixologik fanlarni o'qitish metodikasi. –B., Durdona nashriyoti, 2019 y.
4. Roziqov O. va boshqalar “Didaktika” darsligi –T.: O‘zR F A “Fan”, 1997, 149-bet.
5. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2006, 309-bet
6. Zunnunov A. Mahkamov U. Didaktika: Oliy o‘quv yutrlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma.-T.; “Sharq”, 2006, 36-bet
7. Saidahmedovning N. Yangi pedagogik texnologiyalar nazariya va amaliyot. –T.: “Moliya” nashriyoti, 2003 82-bet.